

Cicero: Roma'nın En Büyük Politikacısının Hayatı ve Dönemi

Anthony Everitt, Çev. Yunus Emre Ceren

İstanbul, Kronik Kitap, 2021, 448 sayfa, ISBN: 978-625-7631-66-2.

Dinçer GÜNAY*

Anthony Everitt'in, orijinal adı *Cicero: The Life and Times of Rome's Greatest Politician* olan kitap, avukat, hatip, önemli bir yazar ve Antik Roma Cumhuriyeti'nin önde gelen devlet adamlarından olan Marcus Tullius Cicero'nun iyi hazırlanmış, son derece ilgi çekici biyografisidir. Kitabın yazarı Anthony Everitt, Cambridge Üniversitesinde İngiliz Edebiyatı Bölümünde öğrenim görmüştür. Daha sonra Büyük Britanya Sanat Konseyi genel sekreteri olarak görev yapmıştır. Nottingham Trent Üniversitesinde görüntü ve sahne sanatları alanının eski bir öğretim üyesi olan Anthony Everitt, Avrupa kültürü üzerine kapsamlı yazılar kaleme almasının yanı sıra *Cicero*, *Augustus*, *Hadrian*, *The Triumph of Rome*, *The Rise of Rome*, *The Rise of Athens* kitaplarının da yazarıdır. Kitabın çevirmeni Yunus Emre Ceren ise Latin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı mezunudur ve hâlen Eskiçağ Tarihi alanında doktora eğitimine devam etmektedir.

Biyografi, bilgilerinin büyük bir kısmını Cicero'nun kaleme aldığı ve çoğunu arkadaşı Atticus'a yazdığı yaklaşık 900 mektuptan ve felsefe, hitabet sanatı ve söylevlerinden oluşan eserlerinden alır. Ayrıca çalışmayla ilgili birçok antik kaynağa da başvurulmuş, tüm kaynaklar listelenmiş ve satır satır belirtilmiştir. Okur, Cicero'nun *cursus honorum* (kariyer basamakları) zirvesine tırmanırken kariyerini takip eder. Ailesinde daha önce bir senato üyesi olmayan *homo novus* (yeni bir adam) için Roma'nın makamlarında yükselmek zordur. Kariyeri boyunca Cicero, Sulla, Marcus Crassus, Genç Cato, Magnus

* Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, Ankara, dgunay@ankara.edu.tr, dincer@hacettepe.edu.tr

Pompeius, Iulius Caesar, Marcus Brutus, Marcus Antonius, Kleopatra ve Roma'nın ilk imparatoru Augustus gibi Geç Cumhuriyet'in önde gelen karakterleriyle tanışır ve kuvvetli ilişkiler kurar. Her politikacının savaşçı olmak istediği bir çağda, Cicero *Forum*'da *legio* komutanı olarak değil, hatip ve avukat olarak adını duyurur. Cicero kendi tabiatı gereği savaş yanlısı değildir, bununla birlikte bir savaşçıda olması gereken en temel unsurlardan birinden de yoksundur: cesaret.

Yazar, Cicero'nun çağdaşları ve döneminin Roma toplumu ve hâlihazırda gerçekleşen olaylar hakkında detaylı bilgiler verdiğinden, kitapta Cicero'nun adının dahi geçmediği satırlar hatta sayfalar bulunmaktadır. Ancak bu eserin bir biyografi eseri olduğu düşünülürse ana kahramanı yaşadığı toplumdan bağımsız değerlendirmek, başka bir deyişle yalnızca kahramana odaklanmak söz konusu tür için pek mümkün görünmemektedir. Bu nedenle yazarın detaylı anlatımı Cicero'nun yaşam hikâyesinin anlaşılması için gereklidir ve aynı zamanda kitabı daha ilgi çekici kılmıştır. Kitap, okuyucuya Cicero'nun hayatını anlatırken Roma Cumhuriyeti'nin son yüzyılına damgasını vurmuş önemli olayları öğrenme ve bahsi geçen olayların baş kahramanlarını tanıma fırsatı da sunmaktadır. Ayrıca yazar bu biyografi çalışmasında Roma'nın gündelik yaşantısından birçok önemli ayrıntıyı oldukça ilgi çekici bir şekilde anlatır. Okur, Roma'da çocukların ve gençlerin eğitimine, evlilik seremonisine, gladyatör dövüşlerine, kölelere, kadınların konumuna, aile yapısına, hitabet sanatına kadar birçok konu hakkında temel bilgi sahibi olur.

Kitap, Caesar'ın suikastının sürükleyici anlatımıyla başlar. Her ne kadar bu suikastta Cicero'nun bir dahli yoksa da, yine de kendisinin de temsil ettiği cumhuriyetçi görüşler uğruna yapılan eylemdir. Bu noktada Everitt, Cicero'nun karmaşık kişilik yapısını göstermekte iyi bir iş çıkarıyor. Cicero fikirleri ve siyasi rolü arasında gidip gelen biridir. Bu kararsız tutumu hayatını birkaç kez tehlikeye atmasına neden olmuştur. Girişin ardından yazar, Roma'nın geleneksel olarak kabul edilen kuruluş yılı MÖ 753'ten itibaren özetle askerî ve siyasi gelişmeleri Cicero'nun dönemine kadar getirir. Kısa bir Roma kamu yaşamı özetinden sonra Cicero'nun yaşamını, kariyerini ve ölümünü kronolojik olarak zengin ayrıntılarla anlatmaya başlar.

Marcus Tullius Cicero (MÖ 106-43), 3 Ocak 106'da Roma'nın 110 km kadar güneydoğusunda, Arpinum'da doğar, ailesinin iki çocuğundan ilkidir. *Equites* (atlı) sınıfından olan ailesi gayet varlıklıdır ve Gaius Marius ile uzaktan akrabadır. Ailesinden hiç kimse o zamana kadar kamu görevlerinde yer almadığı için Cicero bir *homo novus*'tur. Erken yaşlardan itibaren hukuk ve siyasete ilgi duymaya başlar ve eğitim için Roma'ya gönderilir. Roma'da dönemin önemli bilginlerinden eğitim alır. Cicero askerlik hizmetini 17 yaşında Müttefikler Savaşı sırasında yerine getirir, Magnus Pompeius'un babası Pompeius Strabo'nun komutası altında görev yapar. Magnus Pompeius ile tanışıklıkları bu döneme dayanmaktadır. Strabo komutası altında görev yapan diğer bir genç ise Catilina'dır.

Cicero MÖ 80'li yıllarda hukuk eğitimini tamamlar. MÖ 80'de babasını öldürmekle suçlanan Roscius için yaptığı başarılı savunma *Pro Roscio Amerino* Cicero'ya büyük bir ün kazandırır. Cicero bu savunmada *Dictator* Sulla'nın azatlısı Chrysogonus'a yiğitçe saldırmaktaydı. Cicero, MÖ 79-77 yılları arasında sesini kontrol etmeyi öğrenmek, sağlığını korumak ve konuşma biçimini geliştirmek amacıyla

Roma'dan ayrılarak iki yıl boyunca, Atina, Asia Minor (Anadolu) ve Rodos'a gider. Bu sırada Yunan sözbilim ve felsefe ustalarının yanında eğitimini sürdürür. Atina'da Titus Pomponius Atticus ile birlikte öğrenim görür. Atticus ile bu dönemde başlayan dostluğu ömür boyu sürecek ve yazıştığı kişiler arasında Cicero en çok ona değer verecektir.

MÖ 77'de, güçlü ve hırslı bir kadın olan Terrentia ile evlenir. Henüz otuz yaşındayken MÖ 76'da *quaestor* seçilir ve senatoya girme hakkı elde eder, ölünceye kadar da senato üyesi olarak kalır. MÖ 69 yılında *aedilis* olur. Cicero MÖ 66'da, öngörülen en küçük yaşta, henüz 40 yaşındayken *praetor* olur. MÖ 66-63 arasında Cicero başlangıçtaki reformcu duruşundan giderek uzaklaşır ve tutucu *optimates*'e daha yakın bir tutum benimser. Soylu bir aileden gelmenin ayrıcalıklarından yoksun olan Cicero, MÖ 64 seçimlerinde MÖ 63 yılı *consul*'luğu için adaylığını koyar. Oyların büyük kısmını alarak, olunabilecek en küçük yaşta, 42 yaşında *suo anno* (yasanın onun için öngördüğü yaşta) *consul prior* (görevi yılın ilk altı ayında üstlenen ve konumca daha yüksek *consul*) olur. Cicero seçim zaferini büyük ölçüde *optimates*'e borçludur çünkü Catilina'nın devrimci eğilimleri *optimates*'i telaşlandırmıştır.

Cicero, MÖ 63'te ivedilikle ekonomik reformların yapılmasını isteyenlerin doğal önderi olarak bir kez daha adaylığını koyarak şansını denemeye çalışan Catilina'nın açık bir tehlike olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle *consul* olarak yetkisini kullanan Cicero, seçimlerin ikinci turunu erteler. Seçim zamanı geldiğinde ise seçim merkezine yanında silahlı bir korumayla ve *toga*'sının altında belli olan askerî bir zırhla gelir. Cicero'nun bu korkutma taktiklerinin de etkisiyle Catilina MÖ 63'te yapılan MÖ 62 *consul*'luk seçimlerinde yine yenilgiye uğrar. İstedikini seçimle alamayacağını anlayan Catilina tek çarenin gücü zorla ele geçirmek olduğunu görür. Cicero, Catilina'nın tertibini ortaya çıkarır, senatoyu bir ayaklanmanın eli kulağında olduğuna, bunu Roma'da bir katliamın izleyeceğine inandırır ve ardından senatodan bir *senatus consultum ultimum* (nihai senato kararı) çıkarmaya ikna eder. Cicero'nun elinde henüz Catilina'ya karşı somut deliller yoktur. Söylevlerinin en ünlüsü birinci *In Catilinam* (*Catilina'ya Karşı*) ile senatoya seslenir, bu sırada Catilina dinleyiciler arasındadır. Cicero'nun senatoda yaptığı suçlamalardan sonra Catilina Roma'dan ayrılır.

Catilina'nın Roma'dan ayrılmasının ardından Cicero, Halk Meclisinde ikinci *In Catalinam* söyleviyle olayların iç yüzünü açıklar. Bu da suikast hazırlığında başı çeken seçkin Romalı yurttaşların tutuklanmasına ve Allabrogların elçileriyle yazışmaları nedeniyle ihanetle suçlanmalarına yol açar. *Consul designatus* (seçilmiş ama henüz göreve başlamamış *consul*) Silanus ölüm cezası önerir. Caesar ise ölüm cezasına karşıdır. Onun önerisi, Roma hukukunda yeni bir ceza olarak ömür boyu hapidir. Marcus Cato ise ateşli bir şekilde ölüm cezasını destekler, senatoyu etkileyerek düşüncesini kabul ettirir. Cicero ise alınan kararı geciktirmeksizin uygular. Catilina'nın ordusu dağılmaya başlar, önderlerine bağlı kalanlar ise bir ay sonra yapılan savaşta paramparça olurlar. Ölüm cezası senato kararınca yerine getirilmiştir. Fakat tutuklu bir yurttaşın yargılama hakkının çiğnenmesi ilerleyen zamanlarda Cicero için sorun oluşturacaktır. Cicero MÖ 63 yılında Catilina tertibine ilişkin elde ettiği zaferi hiçbir zaman unutmaz, kimsenin de unutmamasına izin vermez ve Cato tarafından *pater patriae* (vatanın babası) unvanıyla onurlandırılır.

MÖ 62 yılında Caesar'ın eşinin evinde yapılan *Bona Dea* gizli tapımlarına kadın kılığında katılan, daha sonra güçlü bir *populares* önderi olarak karşımıza çıkacak olan Publius Clodius yakalanır ve dava edilir. Clodius her ne kadar tapım sırsında başka yerde olduğunu iddia etse de Cicero bunu sağlam kanıtlarla çürütür, böylece Clodius'un nefretini kazanır.

Cicero'nun yaşamındaki önemli dönüm noktalarından biri de Pompeius Doğu'dan İtalya'ya dönmesiyle başlar. Pompeius, senatonun karşı duruşuyla siyasal emellerine ulaşamaz. MÖ 60 yılında vali olarak bulunduğu İspanya'dan dönen Caesar, MÖ 59 yılında *consul*'luk görevini üstlenmesine yakın Pompeius ve Crassus ile birinci Triumvirlik (üçlü yönetim) diye adlandırılan bir siyasal ittifak yapar. Caesar, Cicero'yu da bu ittifaka katılmaya çağırır fakat Cicero yanlış bir hamle yaparak muhalefeti seçer.

MÖ 58 *tribunus* 'u olan Clodius, Cicero'yu hedef alan bir yasa tasarısı sunar. Tasarı, yargılamaksızın Roma yurttaşlarına ölüm cezası uygulayan herkesi suçlu ilan etmeyi önermektedir. Suçlamalar karşısında yalnız kalan Cicero, MÖ 58 Martında Clodius'un tehditlerine boyun eğer ve sürgüne gitmek üzere Roma'dan ayrılır. Cicero'nun ayrılışının ardından, Platinum tepesindeki görkemli evi tahrip edilir ve bir kısmı özgürlük tanrıçası Libertas'a adanır, Tusculanum'daki villasına büyük zarar verilir. Cicero MÖ 58 sürgünlüğünü Yunanistan'da geçirir ve Dyrrhachium'a yerleşir. Pompeius, *tribunus* Milo'nun desteğiyle gecikmeksizin Cicero'nun geri çağırılması için harekete geçer. MÖ 57'nin Ağustosunda Halk Meclisinin çıkardığı bir yasayla geri çağırılır ve bir ay sonra Roma'ya ulaşır. Roma'da coşkuyla karşılanır.

Cicero giderek gerginleşen şiddet ortamında yaşanan, MÖ 57 ve 56 siyasal cambazlıklarının Triumvirliğin sonunu getireceğine inanmaktadır fakat MÖ 56 yılında Caesar, Pompeius ve Crassus aralarındaki siyasal ittifakı yenilerler. Cicero artık durumu kabullenmek ve her zaman kendisine karşı yüce gönüllü davranan Caesar'la arayı düzeltmek zorunda kalır. Caesar'a olan desteğini onun Gallia'daki komutanlık süresinin uzatılması lehinde yaptığı konuşmayla gösterir. Triumvirlik yönetimi lehinde yaptığı savunmalar Cicero'nun gururunu incitmekte ve Roma'da huzursuz günler geçirmesine neden olmaktadır. MÖ 54'te, Triumvirlerin buyruğuyla düşmanlarını savunmak zorunda kaldığı zaman küçük düşmenin acısını en ağır biçimde hisseder. Clodius'u öldürdüğü gerekçesiyle mahkemeye verilen Milo'yu savunmada uğradığı başarısızlık Cicero'yu derinden üzer. Başarısızlığının nedeni mahkemede söylev verdiği sırada karşısında Clodius yandaşlarıyla ve Pompeius'un Milo'ya düşman askerleriyle dolu bir mahkeme salonu olmasıdır.

MÖ 50'li yıllarda kargaşa hâlindeki siyasi yaşamdan uzaklaşır, felsefe ve sözbilim üzerine kitaplar yazar. Gönülsüz olarak Cilicia eyaletini MÖ 51 yazından MÖ 50 yazına kadar yönetmek zorunda kalır ve kendisine verilen görevi başarılı bir şekilde yerine getirir. Dönüşünde Roma'yı iç savaşın eşiğinde bulur, savaş patlak verince de senato yanlısı birçok kişiyle birlikte kentten ayrılır. Pompeius İtalya'daki cumhuriyet ordularının komutanlığını kabul etmiştir, ama onlarla birlikte Yunanistan'ın Epeiros bölgesine geri çekilince Cicero ne yapacağını bilemez, fakat en sonunda Pompeius'a katılır. Hastalığı yüzünden, MÖ 48 yazında yapılan Pharsalos Savaşı'na katılamaz. Pompeius'un yenilgisiyle sonuçlanan savaştan sonra İtalya'ya döner. Caesar'ın MÖ 47'de İtalya'ya gelmesi ve ikisi arasında buzların erimesiyle endişe dolu bekleyişi sona erer; Cicero artık Roma'ya dönebilir.

Cicero Roma'ya döndükten sonra siyasal yaşamdan uzak durur, senato toplantılarına katılır ama konuşmaz çünkü her iki taraf da ona kuşkuyla yaklaşmaktadır. Bu süre zarfında birçok söylev verir. Cicero MÖ 46 yılında, otuz yıl kadar süren bir evlilikten sonra karısı Terentia'yı boşar ve kısa süre sonra vasisi olduğu Publilia ile evlenir. MÖ 45'te, çok sevdiği kızı Tullia'nın ölümü onu kedere boğar. Publilia ile olan evliliği yolunda gitmez ve boşanmayla sonuçlanır. Caesar yönetimine karşı duyduğu rahatsızlık ve özel yaşantısındaki sıkıntılardan avuntuyu yazarlıkta bulur.

MÖ 44 yılında farklı yapıda bir grup adam Caesar yönetimine duyduğu rahatsızlıklardan dolayı ona suikast düzenler. Kendisine daima yüce gönüllü davranan Caesar'ın ölüm haberini Cicero sevinçle karşılar. Cumhuriyet yönetiminin yeniden tesis edileceğine yönelik umutları yeşerir. Her şey Caesar'ın müttefiki Marcus Antonius'a bağlıdır. Antonius, hem düzeni ve güvenliği sağlamaya hem de devlet içindeki önder konumunu korumaya çalışmaktadır. Caesar'ın yeğeni Octavianus'un siyaset sahnesine çıkması, Antonius'un yanındaki Caesar yandaşlarını kendi tarafına çekmesi, Antonius için bir tehdit oluşturmaktadır. Aylar süren kargaşa ve endişeli bekleyişten sonra siyasette saflar belirginlik kazanır.

Antonius, Decimus Brutus'un komuta ettiği Mutina'daki cumhuriyetçileri kuşatmak için Roma'dan Gallia Cisalpina'ya doğru yola çıkar, Cicero geri kalan senato yanlılarının başına geçer. Antonius'a karşı *Philippicae* başlığı altında on dört söylev verir, Caesar yönetimine karşı duyduğu nefreti hiç dizginlemeden dile getirir. Antonius'a karşı Decimus Brutus'a ve Octavianus'a destek verir. Cicero Octavianus'un dostluk önerilerini olumlu karşılar, fakat aklına gelmeyen konu ise Octavianus'un Caesar'ın katilleriyle, Brutus ve Cassius ile hiçbir zaman barışmayacağıdır. MÖ 43'te verdiği söylevde Octavianus'a *propraetor* yetkilerinin verilmesini önerir. Bir nevi devlet başkanı rolü üstlenen Cicero, Antonius'u yıkıma uğratmak, anayasal yönetimi geri getirmek amacıyla Octavianus'un desteğini alacağını sanmaktadır ama Octavianus emrindeki *legio*'larla Roma üzerine yürüyerek kendisine *consul*'luk verilmesini ister ve bu isteğine ulaşır. Daha sonra Antonius ve Lepidus ile uzlaşır ve onları yasa dışı ilan eden kararları hükümsüz kılar. Ekim ayında Octavianus, Antonius ve Lepidus bir araya gelerek ikinci Triumvirlik yönetimini kurarlar. Üçlü yönetim kurulduktan sonra sıra eski hesapların görülmesine gelmiştir. Geniş çapta *proscriptio*'lar (kara listeler) yayımlanır, Antonius'un Roma'ya gönderdiği ilk *proscriptio*'da Cicero'nun da adı yer alır. Antonius'un askerleri MÖ 7 Aralık 43'te Cicero'yu deniz yolu ile kaçma girişimi sırasında yakalarlar ve Cicero hükmün yerine getirilmesi için teslim olur. Başı ve elleri Roma'ya götürülerek Rostra'da sergilenir. Cicero'nun oğlu Marcus babasının ölümünden sonra sağ kalır.

Cicero yaşamı boyunca Roma Cumhuriyeti'nde bir dizi krize, kanlı iç savaşlara ve hatta tarihin en önemli karakterlerinden olan Iulius Caesar'ın öldürülmesine şahit oldu. Cicero, Sulla yönetimini gördü; Crassus'un evinde eğitim aldı; Pompeius'a danışmanlık yaptı; Catilina'nın Roma hükûmetine karşı kurduğu komployu engelledi; yeri geldi Caesar'a meydan okudu; Marcus Antonius'a karşı çok sert söylevler verdi ve Roma'nın ilk imparatoru Octavianus Augustus'un en sağlam destekçilerinden oldu. Güçlü bir şekilde korumaya çalıştığı Cumhuriyet yönetiminin tek adam yönetimine evrildiğine tanıklık etti. Cicero'nun şahit olduğu bu dönem, tarihin en büyüleyici dönemlerinden biridir. Bu biyografik

çalışma, tarihin bu önemli dönemi hakkında çok şey öğretiyor.

Anthony Everitt, Cicero'yu gerçek duygulara, hayallere, özlemlere, inançlara ve kusurlara sahip gerçek bir insan olarak karşımıza çıkarıyor. Olaylar iki bin yıldan fazla bir süre önce gerçekleşmesine rağmen, modern dünyayla ilişkilendirilebilecek birçok anekdot barındırıyor. Dolayısıyla her insan Cicero'nun yaşamından birçok önemli ders çıkarabilir.

Kitabın başında kronoloji, Cicero'nun zamanındaki İtalya ve Sicilya haritası ile MÖ 1. yüzyıl Roma haritası verilmiştir. Kitabın sonunda ise kaynakça ve dizin bulunmaktadır. Everitt, klasik kaynakları anlatısının belkemiği hâline getirmiş ve alıntılarını özenle seçmiştir. Bu çalışma, Cicero'nun kendi eserlerini, özellikle de yazışmalarını araştırmak isteyen herkes için bir başlangıç noktası sağlar. Everitt, Cicero'nun en iyi dostu Atticus'a yazdığı mektupları ve diğer klasik kaynakları kullanarak, Roma Cumhuriyeti'nin siyasi entrika, ahlaki çöküş ve iç karışıklık dünyasını oldukça renkli bir şekilde yeniden yaratıyor. Roma Cumhuriyeti'nin sosyokültürel yapısına ilişkin detayları araya sıklıkla serpiştiriyor. Bu arka plana karşı, Cicero'nun hayatının canlı bir tarihçesini sunuyor. Everitt, Cicero'yu yanlış zamanda doğmuş bir adam olarak tasvir eder. Cicero, hükûmeti yönetmek için daha iyi adamlar ve onları düzende tutmak için daha iyi yasalar bulmaya boşu boşuna uğraşırken, Roma Cumhuriyeti, onun gençliğinin görkemine asla geri dönmek üzere onun etrafında yıkılıyordu. Everitt, Antik Roma'yı kahramanların çağdaşlarımız gibi hayata geçiriyor. Sonuçta bu özellik, hikâyeyi bu kadar eğlenceli yapan şeydir. Bu biyografi, okuyucuyu daha fazlasını öğrenmeye heveslendiren, oldukça başarılı bir eserdir.